

ЖАСТАР ЖӘНЕ ЖҰМЫССЫЗДЫҚ: ДИПЛОМ БАР, ЖҰМЫС ЖОҚ ПА?

Жастар – елдің ертеңі. Ал ертеңіміз бүгін не істеп жүр? Университетті қызыл дипломмен бітірген түлек "жұмыс жоқ" деп арыздайды. Ал кәсіпорындар "маман жоқ" деп зарлайды. Парадокс қайдан шықты?

Бұл тек жеке адамның емес, тұтас қоғамның ауыр мәселесі.

1. Сан мен сапаның арасындағы алшақтық

Ұлттық статистика бюросының 2025 жылғы есебіне сүйенсек, Қазақстанда 16-28 жас аралығындағы жастардың 12,3%-ы жұмыссыз. Бұл шамамен 450 мың адам. Ең қызығы, осы жұмыссыздардың 60%-ы жоғары білімді. Яғни 4-5 жыл оқып, диплом алғаннан кейін көшеде қалып отыр.

Неге олай? Себебі білім беру жүйесі мен еңбек нарығының тілі мүлдем бөлек. ЖОО-да студентке теорияны құйып береді. Бірақ жұмыс берушіге теория емес, нәтиже керек. "HR" саласының сарапшысы Айгүл Нұрғалиева ашық айтады: _ "Бізге диплом емес, дағды керек. Excel-ді білмейтін экономист, ағылшын тілін білмейтін халықаралық қатынас маманы, компьютерді қоса алмайтын журналист бүгінде кімге керек?" _

Міне, осы жерде алшақтық пайда болады. Студент 4 жыл бойы дәрісханада отырып дәптер толтырады. Ал кәсіпорын "дайын маман" іздейді. Тәжірибесі жоқ тұлғаны ешкім "оқытып отыра алмайды". Нәтижеде диплом қабырға ілінеді, ал жас жұмыссыздар қатарына қосылады.

"Білімнің басы – бейнет, соңы – зейнет" деген дана сөз бар. Қазіргі жаста бейнеті көрініп тұр, ал зейнеті көрінбейді. Себебі білім сапалы емес, тек "қағаз үшін" алынған.

2. "Қалаға ғана" деген психология және тәуекелден қорқу

Екінші үлкен мәселе – жастардың ойлау жүйесінде. Сауалнама көрсеткендей, жұмыссыз жастардың 80%-ы жұмыс іздеп тек Алматы, Астана, Шымкент сияқты ірі қалаларға барады. "Ауылда жұмыс жоқ" деген штамп миға сіңген.

Бірақ шындық басқа. Мемлекет жас кәсіпкерлерге 5 миллион теңгеге дейін грант, жеңілдетілген несие береді. Ауыл шаруашылығында, туризмде, қолөнерде, қызмет көрсету саласында мыңдаған бос орын тұр. Бірақ жастар оған барғысы келмейді. Себебі не? Жауапкершіліктен, тәуекелден қорқу.

Экономист-ғалым Қанат Берентаев: _"Грант аламын деп өтініш берген 100 жастың 10-ы ғана нақты бизнес-жоспар ұсынады. Қалғаны "бюджеттен жалақы алған ыңғайлы" деп ойлайды"_ дейді.

"Ерінбеген егін егер, жалқаудың қолына су тимес" демекші, дайын жұмыс күтіп отыру – ең үлкен

қателік. Қазіргі заманда жұмыс іздеу керек емес, жұмыс жасау керек. Бүгінде 20 жастағы бала үйден отырып SMM, дизайн, копирайтинг, бағдарламалау арқылы айына миллион табыс тауып жатыр. Ол "жұмыс жоқ" деп отырмайды. Ол өз жұмысын өзі ойлап тауып, өзі жасайды.

3. "Шетелге кетейін" деген оңай жол

Үшінші проблема – "мұнда болашақ жоқ" деген көзқарас. Соңғы 3 жылда 100 мыңнан астам жас маман шетелге кетті. Бұл ел үшін үлкен шығын. Себебі мемлекет сол маманды оқытуға миллиардтаған қаржы жұмсайды, ал нәтижесін басқа ел көреді.

Әрине, жақсы өмір іздеу – әр адамның құқығы. Бірақ сұрақ қою керек: "Мен өз еліме не бердім де, неге кетіп жатырмын?"

"Балық суда болса – бағасы бар" дегендей, өз еліңде қажет болмасаң, жат жерде сені кім күтіп отыр? Шетелде де бәсеке, қиындық бар. Алдымен өз жеріңде ізденіп, өз еліңе пайдаңды тигізуге тырысу

керек. Кететін болсаң да, біліміңмен, тәжірибеңмен оралатындай кет.

4. Шешім қайда?

Бұл проблеманың кінәсі тек мемлекетте немесе тек жаста емес. Бұл – үш жақтың ортақ жауапкершілігі.

Біріншіден, ЖОО-лар өзгеруі керек. 1-курстан бастап студентті өндіріске, компанияға апарып, нақты жұмыс көрсету керек. "Тәжірибе" деген аты бар, мазмұны жоқ практиканы тоқтату керек. ЖОО мен бизнес арасында тікелей келісімшарт болуы тиіс.

Екіншіден, жастардың өз санасы өзгеруі керек. "Менің мамандығым беделді" деп мақтанар алдында "менің мамандығыма нарықта сұраныс бар ма?" деп сұрау керек. Университетке түсерде емес, 11-сыныпта мамандық таңдау керек. Қосымша курс, тіл, IT дағды – дипломнан да маңызды.

Үшіншіден, мемлекет қолдауды күшейтуі керек. Грант пен жеңілдікті тек "айғайлағанға" емес, шынымен еңбек еткісі келетін, нақты жобасы бар жасқа беру керек. Жұмыс беруші жас маманды алғаны үшін салықтан босатылуы керек.

Қорыта келе, жұмыссыздық – тағдырдың салғаны емес, таңдаудың нәтижесі. _"Еңбек түбі – береке"_ дейді халқымыз. Дипломды қабырғаға іліп қою үшін емес, нан табу үшін, елге қызмет ету үшін алдық.

Ендеше "жұмыс жоқ" деп шағымданар алдында, айнаға қарап өзімізден сұрайық: _"Мен нарыққа бүгін не ұсына аламын? Мен қандай құндылық жасай аламын?"_

Осы сұраққа жауап тапқан жас ешқашан жұмыссыз қалмайды. Өйткені еңбекқор адамға жер бетінде жұмыс әрқашан табылады.

Ертеңімізді құру – бүгінгі біздің қолымызда. Ал ертеңді кім құрады? Біз, бүгінгі жастар.

Сөз саны: 710 сөз